

Felsefi Bir Problem Olarak Kötülük ve Hume'da Kötülük Problemi

Özkan YILDIZ

Özkan YILDIZ

FELSEFİ BİR PROBLEM OLARAK KÖTÜLÜK VE HUME'DA KÖTÜLÜK PROBLEMİ

ISBN 978-625-6287-65-5

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2024, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Ağustos 2024, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖZKAN YILDIZ

1992 yılında Ordu'nun Aybastı ilçesinde doğdu. 2014 yılında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde lisans eğitimini tamamladı. 2018 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine başladı. 2019 yılında Erzurum Teknik Üniversitesi Felsefe Bölümü'ne Araştırma Görevlisi olarak atandı. 2022 yılında yüksek lisans eğitimini tamamladı. Aynı yıl Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde doktora eğitimine başladı. Halen doktora eğitimine devam etmekte ve Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır. Bu eser dışında din felsefesi konularını içeren yayınlanmış uluslararası makale ve bildirimleri ve yayın sürecinde olan kitap bölümü bulunmaktadır.

ORCID No: 0000-0001-7143-3303

ÖN SÖZ

Geçmiş insanoloğunun tarih sahnesine çıkışı kadar eski olan kötülük problemi, çözümü en zor olan felsefi problemlerin başında gelmektedir. Bu nedenle, her çağ ya da dönemde insanların zihnini devamlı meşgul eden bir problem olarak gündemde kalmıştır. Bunun nedeni, insanların günlük hayatta sürekli olarak kötülüğe maruz kalması ve probleme karşı bir çözüm geliştirmek istemesinden kaynaklanmaktadır. Bu temelde, teizm ve ateizm arasındaki en hararetle tartışmaların başında da kötülük problemi gelmektedir.

Düşünce tarihinde kötülük problemini felsefi bir problem olarak ortaya atan ilk düşünür Antik Yunan düşünürü Epikuro'stur. Ancak ne Antik Yunan düşüncesinde ne de Hristiyan ve İslam düşüncelerinde kötülük problemi, Tanrı'nın varlığı ve sıfatları bağlamında ele alınmamış, problem bazı çözüm denemeleriyle aşmaya çalışılmıştır. Kötülük problemini Tanrı'nın varlığı ve sıfatları bağlamında tartışmaya açan ilk düşünür ise, 18. Yüzyıl Aydınlanma çağı düşünürü David Hume olmuştur. Hume'un Tanrı anlayışı, kötülük problemine bakışı çerçevesinde anlaşılabilir.

Bu bağlamda, çalışmamızın amacı, ilk olarak kötülük probleminin felsefi yönden bir analizini yapmak ve problemin Hume'da ne ifade ettiğini aydınlatarak teizm, ateizm ve agnostisizmden hangisine daha yakın olduğunu belirlemektedir. Ancak, "filozofların varlık anlayışları, epistemolojilerinden bağımsız olamaz" ilkesinden hareketle, Hume'un kötülük problemine bakışını ve bununla sıkı sıkıya ilişkili olan Tanrı anlayışını, epistemolojisinden hareketle yorumladık. Bildiğimiz kadarıyla, elinizdeki çalışma kötülük problemini Hume özelinde ele alan Türkçe literatürdeki ilk uzun soluklu inceleme niteliğindedir. Bu nedenle, konuya ilgi gösteren okurun merakını gidereceğini ve Hume üzerine yapılacak diğer çalışmalara kaynaklık edeceğini umuyoruz.

Bu çalışma, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim dalında yapmış olduğum yüksek lisans tezimin bazı ilave ve düzenlemeler yapılmış halidir. Bu vesileyle, her şeyden önce, bu çalışmanın her aşamasında engin bilgileriyle bana yol gösterip yardımcı olan danışman hocam Prof. Dr. Işıl Bayar BRAVO'ya teşekkürlerimi ve sonsuz şükranlarımı sunmak benim için bir ödevdir. Ayrıca, çalışmanın teknik kısımlarıyla ilgili devamlı bilgisine başvurduğum değerli meslektaşım Araş. Gör. Süleyman Sinin'e ve çalışmayı tamamlayabilmem için motive edici konuşmalarıyla daha verimli çalışmamı sağlayan Araş. Gör. Ömer GÜRDAL'a çok teşekkür ediyorum. Son olarak, her zaman yanımda olan, maddi ve manevî desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme ve sevgili eşim Elanur'a teşekkürü borç bilirim.

Bu çalışmayı, 23. 09. 2021 tarihinde kaybettiğim rehberim, bugüne gelmemin en büyük müsebbibi ve bu yoldaki en büyük destekçim olan annem Sayın Sakine YILDIZ'ın unutulmaz anısına adıyorum.

Erzurum – 2024

Özkan YILDIZ

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....v

Giriş1

1. BÖLÜM

FELSEFİ BİR PROBLEM OLARAK KÖTÜLÜK

Teizm ve Kötülük Problemi.....	9
Ateizm ve Kötülük Problemi.....	11
Bir Kötülük Türü Olarak Doğal ya da Fizikî Kötülük	14
Ahlaki Kötülük	17
Metafiziksel Kötülük.....	21
Kötülük Probleminin Türleri	23
Varoluşsal Kötülük Problemi.....	23
Mantıksal Kötülük Problemi	25
Olasılıkçı Kötülük Problemi	28
Kötülük Problemine Karşı Tanrı Savunması: “Teodise”	31
“Teodise” Kavramı	31
Din Felsefesinde Etkili Olan Teodiseler	34

2. BÖLÜM

DAVID HUME'DA KÖTÜLÜK PROBLEMİ

Doğal Din Üstüne Söyleşiler ve Temsil Sorunu.....	43
Nedensellik Eleştirisi.....	46
Kozmolojik Delil Eleştirisi	51
Teleolojik Delil Eleştirisi.....	54
Kötülük Problemi	64
Kötülüğe Neden Olan Koşullar	68
Acı Çekmeye Yatkınlık.....	68
Genel Yasalar	69
Sınırlı Güç ve Yeti Dağıtımı	71
Özensiz İşçilik.....	72
Tanrı Anlayışı	74
Kötülük Problemi Bir Ateizm Kanıtı Olabilir Mi?	81
Doğal Din Üstüne Söyleşiler’de Kötülük Problemine Yönelik Çözümler	88

Sonuç93

Kaynakça103

GİRİŞ

İnsan, hayatı boyunca birçok iyi ve kötü değerle karşılaşır. Kendi yaşamını derinden etkileyen bu değerler neticesinde kendisine şu soruyu sorar: İyilikleri var edenle kötülükleri meydana getiren aynı varlık mıdır? *Yoksa farklı mıdır?* Geçmişçi çok eski çağlara dayanan bu soru, yanıtlanması çok zor olan bir sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur: Kötülük Sorunu. Kötülük sorunu, insanlığın başlangıcından günümüze kötülüğü deneyimleyen birçok insanı uğraştırmış, din felsefesinde en uzun geçmişe sahip sorunlardan bir tanesidir (Yasa, 2016b: 9-10). Bunun nedeni ise kötülük olgusunun ilk insanlardan itibaren hayatın içerisinde olması ve insanın doğal yapısı gereği kötülüğe meyilli olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla kötülüğün başlangıç tarihi, insanlığın ortaya çıkış zamanına kadar eskiye dayandırılabilir.

Kötülüğün var olması, entelektüel seviyeleri düşük olanlar için herhangi bir problem teşkil etmemektedir. Zira bu tür insanlar hayatlarını, doğayı, evreni ve bunlarda meydana gelen kötülükleri soruşturmaksızın kabullenmişlerdir. Onlar, kötülük sorununu çözüme kavuşturmak yerine bu probleminden kaçmaya çalışırlar. Bu tür kişiler, kötülüğün varlığını kabul ederler ama kötülük hakkında başka herhangi bir fikirleri yoktur, yani kötülüğün nereden kaynaklandığına kafa yormazlar. Ama insanların eğitim düzeyleri arttıkça ve kültürlendikçe hayata karşı bir sorgulama faaliyetine girerler ve çevrelerinde olup bitenlere duyarlı olurlar. Haliyle, yaşamlarında tecrübe ettikleri bunca kötülük üzerine de düşünmeye başlarlar. Zira kendilerini ve yakınlarını derinden etkileyip izler bırakan böyle bir problemin kaynağına ve çözümüne yönelik fikirler üretme ihtiyacı hissederler (Özdemir, 2014: 36).

Bu bağlamda bazıları kötülüğün varlığına dayanarak Tanrı'nın varlığını inkâra kadar gitmiştir. Diğer bir deyişle, kötülük sorunu üzerinden inançsızlığa vararak ateizmi bir çıkış yolu olarak görmüşlerdir. Bazıları ise, kötülüklerle atıfta bulunup Tanrı'nın varlığının ve sıfatlarının bilinemeyeceğini iddia ederek agnostisizmi¹ benimsemiş; belli bir kesim de sınırlı Tanrı tasavvurunu öne sürerek prob-

1 Genel olarak, özgül bir alanın kapsamı içine giren şeylerin bilgisine erişmenin imkânsız olduğunu öne süren yaklaşım ya da görüş. 1869 yılında, Darwinci evrim teorisinin savunucusu ünlü T. H. Huxley tarafından yaratılmış bir terim olarak bilmeme, bilememe hâline işaret eden akım ya da tavır. 2 Daha özel olarak da, pozitivist ya da materyalist öğretilerde karşımıza çıkan nihai gerçeğin bilinemez olduğu görüşü. 3 Hepsinden önemlisi, Tanrı'nın var olup olmadığını bilemeyeceğimizi öne süren öğretisi. Bkz. Cevizci, Ahmet, Paradigma Felsefe Sözlüğü, 2005, s. 281.

lemin üstesinden gelmeye çalışmıştır. Birtakım kişiler ise, kötülükleri, Tanrı'nın insanlara verdiği bir ceza olarak değerlendirmiştir. Onlara göre, Tanrı insanların kötü fiillerinden rahatsızlık duyduğu için, kötülükler aracılığıyla aslında insanlara bir uyarı mesajı göndererek onların doğru yola ulaşmalarını istemektedir. Düşünce tarihinde problemin çözümüne yönelik olarak geliştirilen bu gibi muhtemel çözüm önerilerinden bazıları pek kabul görmezken; bazıları ise çok fazla taraftar toplamıştır.

Din felsefesinin en eski problemlerinden biri olan kötülük sorunu, her dönemde çoğu düşünürün üzerine kafa yorduğu çetrefilli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede, kaynaklara göre kötülük problemini felsefi bir sorun olarak öne süren ilk düşünür Epikuros'tur. 18. Yüzyıl Aydınlanma çağında, Epikuros'un ortaya attığı bu problemin hala çözülemediğini düşünen ve problemi felsefenin gündemine getirip deyim yerindeyse din felsefesinde yeniden canlandırılan filozof ise David Hume olmuştur.²

Din felsefesinde Hume'un kötülük problemine bakışı gündeme geldiğinde literatürde birbirine karşıt olan yorumların varlığı dikkat çekmektedir. Bu bağlamda bazı araştırmacılar, Hume'un kötülük problemini bir ateizm kanıtı ya da bir inanç sorunu olarak öne sürdüğünü iddia ederken (Warburton, 1996: 242); bazıları ise, Tanrı'nın sıfatlarını sınırlandırarak çözmeye çalıştığını söylemişlerdir (Tweyman, 1987: 79). Onlara göre, kötülük probleminin üstesinden ancak Tanrı'nın sınırlı olduğu kabul edilerek gelinebilir. Dolayısıyla, Hume'un kötülük sorununa bakış açısı söz konusu olunca ortak bir yorumun olmadığı aşikârdır. Bu bağlamda, yorumcular arasındaki bu fikir ayrılıkları, Hume'un Tanrı anlayışı konusunda birbirinden farklı görüşlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Çünkü belirtildiği gibi, birçok yorumcu Hume'un kötülük problemine bakışını farklı yorumlayarak filozofun Tanrı'nın var olup olmadığı ve sıfatları konusundaki görüşleri hakkında birbirlerinden farklı sonuçlara ulaşmışlardır. Ayrıca, bu çalışmalarda Hume'un Tanrı anlayışının ve kötülük problemine bakışının, filozofun bilgi teorisindeki dü-

2 Epikuros'un kötülük üzerine bu soruşturmasından sonra özellikle Orta Çağ İslam ve Hristiyan düşüncelerinde de kötülük probleminin gündeme geldiğini görebilmekteyiz. Ancak gerek İslam filozoflarının gerekse de Hristiyan düşünürlerin ve din adamlarının kötülük problemini Tanrı'nın varlığı ya da yokluğu bağlamında ele aldıkları söylenemez. Onlara göre, kötülük problemi çözüme kavuşturulabilecek bir problem olduğu için en nihayetinde bir problem olarak bile görülmez. Bu bağlamda, bazı filozoflar kötülüğün bir töz değil, ilinek olduğunu ya da kötülüklerin iyiliklere oranla çok daha az olduğunu söyleyerek problemin üstesinden gelmeye çalışmışlar; bazıları ise âlemin genel nizamı için Tanrı'nın kötülüklerle zorunlu olarak izin verdiğini söylemişlerdir. Birtakım Hristiyan felsefeciler ise problemi "İlk Günah" öğretisiyle aşmaya çalışmışlardır. Bu nedenle Hume'a kadar hiçbir filozofun kötülük problemini Tanrı'nın varlığı ve sıfatları bağlamında tartıştığı söylenemez. Bu durum göz önünde bulundurulduğu için bu çalışmada kötülük problemi doğrudan Hume özelinde ele alındı.